

O ŠKOLAMA I SJEMENIŠTU U ZAGREBAČKOJ BISKUPIJI.

O tome je dosta pisao Tkalčić u uvodu svoje publikacije »*Monumenta Civitatis Zagrabienensis*« (u sv. I i II.) Po njegovim je izvodima o tome pisao onda i Cuvaj u svojoj »*Gradji za povijest školstva*«, a iza nje ga su te izvode preuzeli različni drugi pisci, ali ja mislim da su to samo različne kombinacije i hipoteze, izvedene na temelju podataka kaptolskih statuta iz XIV. stoljeća (Tkalčić M. E. Z. II. 78.), gdje se govori o lektoru i sublektoru, te o njihovim berivima. Tkalčić sudi o zagrebačkim školama po nalazu rukopisnih knjiga, koje se nalaze u metropolitanskoj biblioteci, ja pak mislim, da su to rukopisne knjige, koje su pojedini slušači nauka na različnim stranim sveučilištima pisali predavanja onih profesora, koje su slušali.

Svatko se može sam osvjedočiti, da svi Tkalčićevi izvodi o školama, sjemeništu i učenju teologije nisu obloženi dokazima savremenih spisa, te mislim, da je posve neispravno, kada se na strani 158. Uvoda, sveska I. M. C. Z. tvrdi, da su se sjemenišne škole do g. 1400. dijelile u tri odjela, a) grammaticalia, b) logicalia, c) theologica. Ja mislim, da je poduka velikoga dijela klera u zagrebačkoj biskupiji prije tridentskoga koncila bila veoma primitivna, a samo neki manji dio, da je učio na vanjskim učilištima, u Parisu, Padovi, poslije u Gradcu, Beču, Bologni, Rimu itd., a najveći dio da je učio kod kuće, tek najpotrebnije stvari, da se habilitira za svećeničku službu. U tom bi nam mogli biti putokazom glagolite, kao i u potonje doba grčko-istočno svećenstvo. Krčelić (H. E. Z. I. 177.) piše za biskupa Gašpara Stankovačkoga, *litteris virtutibus in Aula Draskovichij condiscendis deditus*. O Domitroviću piše isti (Rukopis, II. 58.) *Domitrovich a Gasparo Ztankovachky Zagr. Eppo. in Aulam acceptus, educatus*. Tako su valjda i drugi biskupi, kanonici, župnici, sposobnije mladiće uzgajali, podučavali, te za svoj podmladak skrbbili. Najstariji protokoli ordinandorum dokazuju, da je mnogo više svećenika redeno ad titulum mensae razlićnih vlastelina, kanonika, župnika, nego li ad titulum Capituli, kako se je tada taj izraz upotrebljavao umjesto ad titulum dioeceseos.

Krčelić je valjda po tradiciji pribrao neke podatke o školama i sjemeništu, ali ti

su podaci dosta nejasni, a čini se i nepouzđani. On veli, da su počeci sjemeništa nastali za biskupa Draškovića, poslije apostazije Filipovićeve. *Aedes Filipovichij deserta, detestandum tantum facinus, injiciendumque terrorem spectantibus, atro deturpavit colore, fenestris, portisque fractis... Mansit biennio fere, Domus Filipovichij deserta, deturpata. Postea anno nempe 1756. fundum illum pro scholis, erigendoque Clericorum Seminario (quod antea Domi suae servabat) convertit, applicuit. Hodie dum Seminarium in quo humaniores scholae traduntur, Cathedralis Ecclesiae Zagrabienensis Clericorum, ab atro videlicet colore illo, Cherna Skola, id est Schola nigra, vocatur, audit. (H. E. Z. I. 248.)* Na drugom mjestu veli Krčelić, opisujući život Filipovića: *Aedes vero superius attacktae, cum annis aliquod pro desertis haberentur, postea in Scholas pro Juventute erudienda, matutae sunt, quas scholas a nigro Domus colore, vulgus nigram Scholam, Cherna Skola appellavit. Magister primus fuit Jose. Ottauchich, ad quem audiendum pueri comparebant, mansitque docendarum Scholarum munus Canonicis, qui Archidiaconi non forent, et propterea hodieum magistri appellantur. (To ne stoji.) Cum iam Tridentino Concilio commendatum fuisset, ut Semina-ria pro juventute erudienda erigerentur, Schola illa nigra in Seminarium conversa est, cuius fundatio incepit a Ferdinanda Abbatia B. M. V. in Area Capitulari et Praepositura S. Helenae in Szamobor Donatione et Incorporatione pressus. Seminarij hujus tot pijs diversorum Legatis debet, quod ne aedificio pro alumnor. puti. et Scholarum sex fundatione satis magnificum est. Semper tamen suum agnomen Cherna Skola, sive Nigra Scola conservat et retinet, talique hodieum vocatur cognomine, quod eidem Seminario utinam saepe numero e re non conveniret. (Kercselich, Vitae Canonicorum, rukopis.)*

Kako mi se čini, Krčelić je u ovoj svojoj vijesti napisao nešto tradicije, te dodao k' tomu svoje kombinacije, a u stvari će valjda biti slijedeće istina: Sva je, naime, prilika, da je zemljište, na kojem je stajala kurija kanonika apostate Filipovića, upotrebljeno za gradnju sjemeništa, a možda je i koji dio zgrade, ili cijela, bila upotrebljena u tu svrhu. Koliko je mladića smješteno

u tako zvanu crnu školu, o tome se dakako ništa ne znade. Sto Krčelić govori o fundatione Ferdinandea, u tome valjda ne ima historičke istine, jer su za Ferdinanda bila tako mirna vremena, da se je vjerovatno teško moglo misliti na fundacije za sjemenište. Osim toga savremene isprave dokazuju, da je iza odlaska Cistercita iz Zagreba, početkom XVI. stoljeća biskup Luka zamolio sv. Stolicu, da dozvoli srušiti župnu crkvu sv. Emerika, koja se je nalazila pred katedralnom crkvom, da se potonja uzmožne utvrditi ogradnim zidom proti turskim provalama. Pošto je biskup Luka prije umro, nego li je dospio poslužiti se papinskom dozvolom, da župnu crkvu sv. Emerika sruši i katedralu zapadnim zidom utvrdi, to su zagrebački prepozit Albert, te čazmanski prepozit Andrija za stranu Kaptola ponovno zamolili sv. Stolicu za dozvolu odstranjenja župne crkve, koja im je g. 1511. izdana. (Tkalčić, M. C. Z. III. 109.)

U bulli, kojom se dopušta rušenje župne crkve sv. Emerika, te prenos katedralne župe u cistercitsku crkvu sv. Marije in Area Capitulari, ne ima govora o posjedima cistercitskoga samostana, pak ja mislim, da su ti posjedi ostali na uživanje prepozitima in Area Capitulari, koji su upravljali crkvom sv. Marije. U bulli se naročito veli, da čast prepozita mora ostati netaknuta. (M. C. Z. Tkalčić, III. 110.) Poznato je više prepozita b. dj. Marije u XVI. stoljeću. G. 1608. upisano je u bolonjskoj kronici, R. Thoma Tarcis Praepositus B. M. V. in Area Capitulari, debitum naturae persolvit, et Praeposituram obtinuit ex collatione Rsmi. Zagrabien. Petrus Domitrovich. (Chron. bon. 94.) Krčelić piše u svom rukopisnom nastavku povijesti zagrebačke biskupije: *Abbatia vero B. M. V. in area Capitulari, alias de Campo Zagr. dictam per mortem Martini Dobrovich vacantem cum Praepositura S. Helenae ad Bregane, juxta Tridentini dispositionem sess. 25. de Capituli consensu cum omnibus appertinentiis Seminario clericorum Ecclesiae Zagrabienensis vigore juris Patronatus sui applicuit, univittque. His tamen legibus, ut Ecclae. ad Praeposituram vel Abbatiam spectantes restaurantur, ut officia divina in eis juxta morem antiquum peragantur, ut causae inter Praepositurae subditos emergentes per viam appellationis ad Epum. Zagr. provocentur, qui eas vel per se, vel per vicarium cum aliis ex Capitulo quatuor per Epum. et Capitulum deputandos, revidebit et determinabit. Factum est hoc 1621. in vigilia s. Bartholomaei. Quod etiam Viennae 1624. 26. Junij Ferdinandus II. confirmat, ac articulo 12. 1548. suffragante donat cum facultate predictae Abbatiae Titulum cum Benedictione Abbatiali, cuiusdam canonicorum ab Epo. conferendi.* (Krčelić, Rukopis 65.)

Prema ovoj je bilješci Krčelića Ferdinand II. (kao što je to on pisao i u rukopisu Vita Canoniorum) fundirao prihode zagrebačkog sjemeništa sa posjedima cistercitskoga samostana, te dosljedno tomu odpada moja opaska. Ovi Krčelićevi podaci biti će eventualno putokazom, kojim će se moći doći u trag tome, da se saznade, koje posjede je zagrebačko sjemenište dobilo od bivših posjeda cistercitskoga samostana.

Zagrebačko sjemenište posjeduje danas neki posjed pod imenom Otok u župi sv. Klare u blizini župe Jakuševac. U župi sv. Klare postoji filijal pod imenom Otok, koji je udaljen od sjedišta župe $\frac{3}{4}$ sata, a sjemenišni posjed iznosi preko 300 jutara. Možda je taj posjed nekoć pripadao Cistercitima, pak je eventualno to onaj Otok sv. Jakopa (insula Egidii) o kojemu je govora u XIII. stoljeću (Vidi Tkalčić, M. C. Z. I. 116.), što je možda tim vjerovatnije, jer je u blizini toga Otoka župa Jakuševac, koje ime je po svoj prilici nastalo od imena Jakop.

Osim ovoga posjeda Otok zvanoga, imade danas zagrebačko sjemenište neki drugi posjed u selu Opatovini stenjevečke župe, a ovaj filijal stenjevačke župe se je u XVI. i u XVIII. stoljeću zvao Opatovina seu Otok (Vidi župne matice župe Stenjevec). Taj posjed danas nije velik, ali je nekoć morao biti veći, pak ga sada Sava, na čijoj obali leži, sve većma odplavljuje. Tkalčić drži, da je u tome mjestu bio cistercitski samostan, kako to ime Opatovina dokazuje, samo on krivo piše, da Opatovina spada u vrapčansku župu. (Vidi Uvod u M. C. Z. 151.) Ovaj posjed su u XVIII. stoljeću uzivale zagrebačke opatice, jer se u stenjevečkim župnim maticama spominje, da je u selu Opatovina seu Otok umro, vilicus sanctimonialium, a znade se, da su Cisterciti svoj samostan na Egidijevom otoku, kada su se preselili u Zagreb, predali nekim opaticama. Dakako, da to nisu bile Klarise, koje su se naselile tek u mnogo kasnije vrijeme u Zagrebu. (I. c. 89.)

Zagrebačko sjemenište imalo je do nedavno neki posjed i u Samoboru, a taj je bio nekoć vlasništvo Cistercita. Taj je posjed prodan nedavno za vrijeme rektorata kanonika Barona, dok je bio sjemenišni ekonom Filipec. O tome će valjda točniji podaci biti u sjemenišnom arhivu, pa će studij tih transakcija biti tim interesantniji.

Po prilici u isto doba je i zagrebački Kaptol darovao neki posjed u župi Sesvete, za uzdržavanje zagrebačkog sjemeništa. U kaptolskom Albumu (Act. Cap. ant. fasc. 104. n. 5.) ima bilješka koja glasi: Anno 1622. Ven. Capitulum statuit unanimi consensu, ut praedii Vrabchensis, nunc per liberam Rsmi. Dni. Francisci Erghely Epi. Vesprimensis et Canonici senioris hujus Ec-

clesiae Zagrabien., vacantis, ea pars colorum in Mindszent commorantium, sessionum circiter viginti, cum omnibus eorum redditibus, possessoribus hactenus dare consuetis, ad intertentionem nempe alumnorum Seminarii eousque applicentur, sicut et de facto applicuerunt, donec succedentibus tranquillioribus et pacatioribus temporibus, annisque fertilioribus, praesentes haec necessitates submoverentur.

Ova privremena pripomoć sjemeništu, ostala je trajnom, pak od toga doba potiče posjed sjemeništa u sesvetskoj župi.

Već je prije spomenuto, da je u doba biskupa Domitrovića malo svećenika redeno ad titulum dioeceseos, ili kako se onda pisalo, ad titulum Capituli, kako to dokazuju onodobne knjige Ordinandorum. Tada je bilo, kao u opće od vremena borba o prestolje između Ferdinada i Zapolje, kao i u doba provale Turaka u naše krajeve. To je i bio razlog, da je od polovine XVII. do polovine XVIII. stoljeća dolazilo u naše krajeve mnogo popova glagoljaša, koji su poplavili gorički arhidjkonat, te doprli ponešto u katedralni arhidjkonat sve do zagrebačke okolice. U spisima o kanonskim vizitama nalazi se napomena o dosta glagoljaša na župama, a spominje ih i Draškovićeve sinoda. Ova okolnost potaknula je oduševljenoga pristašu staroslavenskoga bogoslužja Tkalčića, da je u svojoj raspravi »Slavensko bogoslužje u Hrvatskoj« (Zagreb, 1904.) od strane 75. do 87. za vrijeme od g. 1448. do 1743. popisao sva mjesta odnosno župe, gdje su se nalazili popovi glagoljaši, glagoljski misali ili inače kakova pisma. U ostalom svi ti podaci nisu mogli dokazati, da je u zagrebačkoj biskupiji bilo redovito bogoslužje staro slovensko, a oni

glagoljaši XVI. i XVII. stoljeća, bili su izbjeglice pred turskom najezdom, kako je to svojedobno i prof. Jagić ustvrdio, desavuiravši Tkalčićeve izvode.

U Zagrebačkom se sjemeništu nije sve do polovine XVIII. stoljeća predavala spekulativna teologija, kako to dokazuju kanonske vizite, koje kod svih svećenika, koji su u Zagrebu učili, redovito vele, da je dotičnik tek »Casista«, dočim kod onih svećenika, koji su učili filosofiju ili teologiju u Gradcu, Beču, Padovi, Bolonji, Rimu itd. uvijek se piše: Philosophus seu Theologus Vienensis, Bolognensis itd.

Zagrebački kanonik i naslovni šibenički biskup Tomo Augustić (1668.—1702.) ostavio je testamentarno 3000 renskih forinti kao zakladu, da se kamatama te glavnice plaća profesor spekulativne teologije za klerike zagrebačkog sjemeništa, nu jer se nije nitko našao, koji bi za tu svotu spekulativnu teologiju htio predavati, to su se kamate k toj glavnici priklopale sve do g. 1746. kada je gornja glavnica narasla na 17.000 renskih forinti, a tada je izlučena svota od 15.000 for. koja je predana isusovačkomu provincijalu, te su od gornje godine Isusovci počeli predavati spekulativnu teologiju. Od toga je vremena počeo padati interes za vanjska sveučilišta, a skoro zatim je kralj Josef II. ukinuo bečki i bolonjski zavod zagrebačke biskupije. U potonje doba su utemeljena centralna sjemeništa (kao i ono u Paviji), a sve je to smrću Josefa II. prestalo te se klerici u biskupskim licejima izobražavali za svoju buduću službu. U najnovije doba g. 1874. utemeljeno je zagrebačko sveučilište u čijem se sklopu nalazi bogoslovski fakultet.

Dr. Ljudevit Ivančan.

O KAZNAMA U ZAGREBAČKOM KAPTOLU.

U zagrebačkom kaptolu se je često dešavalo, da su u upotrebljavane kazne. Već je g. 1248. tvrdio arhidjkon zagrebačkog kaptola Albertus, prigodom izbora biskupa, iza smrti biskupa Stjepana II. da su neki zagrebački kanonici majoris excommunicationis sententia innodati, pak da stoga ne imadu pravo glasa za izbor biskupa. (Vidi Podatke str. 16.) Isto je tako cijeli zagrebački kaptol bio izopćen, jer nije priznao pred strahom prijetnje kralja Vladislava, koji se smrću zagrozio zagrebačkim kanonicima, ako budu priznali Benedikta svojim biskupom. (Podatci str. 171.)

Poznato je, da je biskup Ivan (1288.—1295.) u vrijeme borbe o prestolje kralja Karla Martela, uz kojega je pristajao biskup, i Andrije III. kojega je podupirao Kaptol (Vidi

Zagr. shematizam XIII.), biskup neke kanonike skinuo, te na njihova mjesta imenovao Talijane, koji su pristajali uz kralja Talijana. O tom biskupu piše Ivan Tomko Mrnavić: Unde inter Joannem et Capitulum, lites ingentes exortae sunt, inarma et in apertas persecutiones, magno detrimento nobilissimae Ecclesiae, nisi dextera Domini vitam ejus anno salutis 1295. praecidisset. (Kercselich H. E. Z. I. 96.) Isto su tako mnogi kanonici za vrijeme borbe o prestolje između Ferdinanda i Zapolje g. 1529. lišeni kanonikata; stranom ih je tištio biskup Šimun Erdoedy, pristaša Zapoljin, a onda i kralj Ferdinand, koji je smatrao, da kao apoštolski ugarski kralj imade pravo imenovati i skidati kanonike.

U kaptolskim statutima XIV. stoljeća ne